

O'qitishning Induktiv Va Deduktiv Metodlari

Qòchqorova Zulfizarxon

Farg'ona davlat universiteti ingliz tili va adabiyoti fakulteti o'qituvchisi

Ne'matjonova Munavvarxon Hamidullo qizi

Farg'ona davlat universiteti ingliz tili va adabiyoti fakulteti talabasi

Annotatsiya: Bu maqolada o'qitishning induktiv va deduktiv metodlarini tatbiq etish, ularni ilmiy va nazariy izohlab berish kabi masalalar kòriladi. Induktiv va deduktiv usullari yoritiladi va uning turli qarashlar tomonidan kòrib chiqiladi.

Kalit so'zlari: Induktiv yondashuv, deduktiv yondashuv, formula, reproduktiv.

Induktiv va deduktiv metodlar, ilmiy tadqiqot va analizning ikki turidagi asosiy usullaridir.

Induktiv metod, ma'lumotlarni to'plash jarayoniga asoslangan. Bu metodka, tadqiqotchilar ma'lumotlarni to'plab, umumiy qoida yoki qonuniyatlar aniqlashga harakat qiladi. Induktiv metodka, ma'lumotlar bilan boshlang'ich qoidalar aniqlanadi va keyingi jarayonda umumiy qoidalar tuziladi. Deduktiv metod esa, umumiy qoida yoki qonuniyatlar asosida ma'lumotlarni tahlil qilishga asoslangan. Bu metodka, boshlang'ich qoidalar yoki qonuniyatlar asosida ma'lumotlarni tahlil qilinadi va yangi ma'lumotlar aniqlanadi.

Bu ikki metod o'rtasidagi asosiy farq, ma'lumotlar to'plash jarayonida va ularni tahlil qilishda qo'llaniladigan usul va tartibotda joylashgan. Grammatikani induktiv va deduktiv usullarda o'qitish, ma'lumotlarni o'rganish va tushuntirish jarayonida foydalaniladigan usullardir. Induktiv usulda, o'quvchilar ma'lumotlarni o'zlarining tushunishiga yo'l qo'yiladi. Masalan, o'quvchilarga biror bir matn yoki gapni o'qituvchi ko'rsatmay, ularning o'zining fikrlarini ifodalashlari va o'zgaruvchan tushunchalarini rivojlantirishlari talab qilinadi. Bu usulda, o'quvchilar o'zlarining tushunish va fikrlariga asoslangan ravishda grammatika qoidalarini o'rganishlari va tushunishlari kutiladi. Shuningdek, grammatikani induktiv va deduktiv usullarda o'qitish, ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish jarayonida amalga oshiriladi. Deduktiv usulda esa, o'qituvchi boshlang'ich qoidalarni o'quvchilarga o'rgatadi va keyin bu qoidalarga asoslangan misollar va mashqlar orqali ma'lumotlarni tushuntiradi. Bu usul bilan boshlang'ich qoidalarga asoslangan tarzda ma'lumotlar o'qitiladi va o'quvchilar bu qoidalarni amaliy ravishda sinashlari talab qilinadi. Ular ikkalasi ham ma'lumotlarni o'rganish va tushuntirish jarayonida foydalaniladigan usullar bo'lib, ularning foydalanishga mos keladigan muhit va maqsadlar mavjud. Induktiv ta'lim usuli, o'quvchilarni ma'lumotlarni o'zlarining tushunishiga yo'l qo'yadi va ularning o'z fikrlarini rivojlantirishiga yo'l qo'yadi. Deduktiv ta'lim usuli esa umumiy qoidalar va qonunlar asosida o'quvchilarga ma'lumotlarni o'rgatadi. Bu usulda o'qituvchi o'quvchilarga umumiy qoida yoki qonunni ta'kidlaydi va keyin bu qoida yoki qonun bilan bog'liq misollarni ko'rsatadi. O'quvchilar bu misollar orqali umumiy qoida yoki qonunni tushunishga harakat qiladi.

Bu ikki usul fanni o'qitishda farqli ravishda ma'lumotlarni o'quvchilarga yetkazish uchun ishlatiladi. Induktiv fikrlash darslarida o'quvchilar o'zlarining tushunishiga va fikrlarini rivojlantirishiga e'tibor

qaratiladi, deduktiv fikrlash darslarida esa umumiy qoidalarga amal qilishni o'rganiladi. Bu farq bilan, induktiv fikrlash darslarida o'quvchilarning o'zlashtirish va fikrlariga e'tibor beriladi, deduktiv fikrlash darslarida esa umumiy qoidalarga e'tibor beriladi. Induktiv yondashuvning grammatikada afzalliklari quyidagilardir:

1. O'quvchilar o'zlarining tushunishiga va fikrlarini rivojlantirishiga e'tibor qaratiladi.
2. O'quvchilar o'zlashtirish va fikrlariga e'tibor beriladi, shuningdek, ularning o'z fikrlarini ifodalashlari va masalalar ustida o'ylashlari rag'batlantiriladi.
3. O'quvchilar o'zlarining tushunishini rivojlantirish uchun masalalar va misollar bilan mashg'ul bo'lishadi.
4. O'quvchilar o'z fikrlarini ifodalash va dastlabki ma'lumotlar asosida yangi qoidalar va tushunchalarni o'rganishlari rag'batlantiriladi.

Induktiv yondashuvning afzalliklari grammatika o'qitishda o'quvchilarning mustaqil fikrlashlarini rivojlantirishga imkon beradi va ularning tushunishlarini o'zlashtirishga yordam beradi. Bu usul bilan o'quvchilar ma'lumotlarini o'rganish va tushunishlarini rivojlantirish jarayoni ko'proq samarali bo'ladi. Induktiv yondashuv o'quvchilarni tushunishlarini rivojlantirishga yordam beradi va ularning o'z fikrlarini ifodalashlari va masalalar ustida o'ylashlari rag'batlantiriladi. Bu usul bilan o'quvchilar o'zlarining tushunishlarini o'zlashtirish va ma'lumotlarini o'rganishlari mumkin bo'ladi. Shuningdek, induktiv yondashuv o'quvchilarga mustaqil fikrlash va masalalar ustida o'ylashni rag'batlantiradi, ularning o'zlarining tushunishlarini rivojlantirishga imkon beradi. Bu usul bilan o'quvchilar o'zlarining tushunishlarini o'zlashtirish va ma'lumotlarini o'rganishlari mumkin bo'ladi. Deduktiv fikrlash esa umumiy qonuniyatlardan kelib chiqarib, ma'lum bir holatga oid xulosa qilish va uning natijalarini sinab ko'rish uchun yordam beradi. Bu usul bilan o'quvchilar ma'lumotlarni tahlil qilish va ularning o'z fikrlarini tasdiqlashlari mumkin bo'ladi. Deduktiv fikrlash tushunchalar va qonuniyatlar asosida fikrlashni rag'batlantiradi va o'quvchilarga loogika va tushunchalar ustida o'ylashni o'rgatadi. Shuningdek, deduktiv fikrlash bilan o'quvchilar ma'lumotlarni tahlil qilish va ularning o'z fikrlarini tasdiqlashlari mumkin bo'ladi. Induktiv fikrlash esa o'quvchilarni tushunishlarini rivojlantirish va ularning o'z fikrlarini Induktiv fikrlash, o'quvchilarni tushunishlarini rivojlantirish va ularning o'z fikrlarini ifodalashlari uchun yordam beradi. Bu metodlar bilan birgalikda o'g'zaki ko'rsatmali va reproduktiv metodlarni ham qo'llash mumkin. Reprodktiv metod talabalarning ijodiy faoliyatidir. U reproduktiv metodda o'qituvchi tushuncha va tariflarni bayon qiladi va masalalarga e'tibor beradi. Reprodktiv tarzda amaliy ishlar talabalarning o'zlashtirilgan bilimlarini qo'llashi bilan farqlanadi. Bizning maktab va litseylarda insonga hayotiy masalalarni mustaqil hal qilish o'rgatiladi. Shuning uchun turli vaziyatda bilimlarni ishlatish kerak. Bunda esa reproduktiv usul samara beradi. Misol uchun: hozirgi kunda sahnalashtirish keng yoyilgan. Bunda dars davomida turlicha sahnalar tashkillash, eski davrdagi qahramonlar bilan suhbatlashish uslubini o'rgatish mumkin.

Bilish uchun turli va koplak ekskursiyalar tashkil etilmoqda. Lekin bu sayohat davomida bolalarning ozlari har bir muammoni o'rganib chiqishlari va unga yechim topishlari kerak. Masalan: hayvonot bog'idagi hayvonlarnin qanday yashash tarzi va nimalar bilan oziqpanishi kabi ma'lumotlarni bilish foydalidir. Dars jarayonida talabalarni qiziqtiradigan savol javob tarzida tashkillash mumkin. (O'qituvchi darsda o'rganilishi kerak bolgan asarlarni talabalar bilan birgalikda tahlil qilishda badiiy matndan kelib chiqadigan ijtimoiy, siyosiy, milliy, ma'naviy mazmundan ham ko'ra asarlar estetik xususiyatlarining o'zlashtirilishiga ko'proq e'tibor qaratish kerak) degan edi Q.Yoldashev o'z darsliklarida. Dars jarayonida o'qituvchi bilan talabalar ortasida ikki hil goya bo'lishi mumkin. Ikkala tomon fikrni ham inobatga olgan xolda dars o'tilsa yaxshi natijaga erishish mumkin. O'qituvchi talabalarga uyga vazifa beradi va baholaydi. Aksincha talabalar darsdan yangi bilim va konikmalar o'rganishi kerak. Masalan: o'qituvchi talabalarga qiziqarli savol bersa va uning javobini aytmay, o'zlariga topib kelishlarini aytsa va bu talabalar keyingi darsgacha bu savolning javobini kutadilar. Lekin hozirgi kunda bazi darsliklar zerikarli va tushunarsiz. Bir tarafdin tushunarsiz ma'lumotlar ustidan ko'plab baxslar olib boriladi. Tushunarsiz ma'lumotlarni hayotiy

misollar bilan tushuntirish maquldir. O'qitish davomida turli xil oyinlardan foydalanish ham ancha paytdan beri foyda berib kelmoqda. Bu bir necha bor isbotlangan.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, Induktiv fikrlash o'quvchilarni tushunishlarini rivojlantirish va ularning o'z fikrlarini ifodalashlari uchun yordam beradi, shuningdek, ularni mustaqil fikrlash va masalalar ustida o'ylashga rag'batlantiradi. Bu usul bilan o'quvchilar o'zlarining tushunishlarini o'zlashtirish va ma'lumotlarini o'rganishlari mumkin bo'ladi. Bu esa o'zlarining tanloviga yoki ularning o'rganish uslubiga bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Brown, H.D. (1987) *Principles of Language Learning and Teaching*. Englewoods Cliffs: Prentice Hall
2. Brown, H. D. (1994) *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy*. Englewood Cliffs : Prentice Hall Regent
3. <https://uz.eferrit.com/ingliz-tilidagi-grammatikani-tarifi-va-misollar/>
4. <https://fayllar.org/nizomiy>